

ПОНЯТТЯ «КОМПЕТЕНЦІЯ» І «КОМПЕТЕНТНІСТЬ» У ТЕОРІЇ ОСВІТИ

Проаналізовано літературні дані щодо трактування термінів «компетенція» і «компетентність» у теорії освіти. У статті обґрунтовано результати аналізу різних підходів зарубіжних і вітчизняних дослідників до тлумачення понять «компетенція» і «компетентність» і визначення їх сутності. Розглянуто думки про вживання термінів «компетенція» і «компетентність» в педагогіці та причини розбіжностей у використанні і трактуванні цих понять науковцями.

Ключові слова: компетенція, компетентність, знання, уміння, навички.

Проанализированы литературные данные относительно определения терминов «компетенция» и «компетентность» в теории образования. В статье обоснованы результаты анализа разных подходов зарубежных и отечественных исследователей к толкованию понятий «компетенция» и «компетентность» и определение их сущности. Рассмотрены мнения об использовании терминов «компетенция» и «компетентность» в педагогике и причинах расхождений в использовании и трактовке этих понятий учеными.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, знания, умения, навыки.

Literary data are analysed in relation to definitions «competense» and «competence» in the theory of education. In the article the results of психолого-педагогического analysis of different approaches of foreign and home researchers are reasonable to interpretation of concepts «competense» and «competence» and determination of their structural components. Opinions are considered of the use of terms «competense» and «competence» in pedagogics and reasons of divergences in the use and interpretation of these concepts scientists.

Key words: competence, competency, knowledge, abilities, skills.

Постановка проблеми. Вагомим фактором у підготовці майбутніх кваліфікованих, компетентних фахівців відіграє якість освіти. Згідно із Законом України «Про вищу освіту» визначено, що «якість вищої освіти – це сукупність якостей особистості з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, цілісну орієнтацію, соціальну спрямованість і зумовлює здатність задовольняти як особисті духовні і матеріальні потреби, так і потреби суспільства» [2].

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті одними з визначених головних завдань держави є «розвиток творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості, підготовка кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння та впровадження наукоємних та інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці» тощо [1].

Через це, на сьогодні постає задача впровадження компетентнісного підходу до галузі освіти, нових методик та технологій навчання, нового підходу до підготовки майбутніх фахівців з

точки зору не як набору знань, умінь та навичок, а як набору компетенцій та можливостей випускника виконувати поставлену роботу, що є вагомими на сучасному ринку праці. Тому питання, що пов'язані з визначенням понять «компетенція» і «компетентність» є актуальними.

Актуальність. Сучасне життя характеризується швидкими темпами розвитку, як в інформаційних і промислових галузях виробництва, так і в галузі освіти. Безперечно, що знання, уміння та навички, що здобувають випускники протягом навчання є досить важливими. Але, в останній час у зв'язку із соціальним замовленням на випускника, актуальними стають поняття «компетенція» і «компетентність».

Деякі дослідники вважають, що ці терміни є синонімами, інші вважають, що вони є різними за своєю структурою та сутністю. Тому актуальним є аналіз різних підходів зарубіжних і вітчизняних дослідників до тлумачення понять «компетенція» і «компетентність».

Мета статті полягає у аналізі понять «компетенція» і «компетентність» у теорії освіти, визначення їх сутності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що зарубіжні та вітчизняні дослідники по-різному дають визначення термінам «компетенція» та «компетентність».

Питаннями структури і сутності понять термінів «компетенція» і «компетентність» у галузі освіти займалися Н. М. Бібік, Н. В. Кузьміна, П. П. Борисов, С. Є. Шишов, Дж. Равен, В. В. Краєвський, А. В. Хуторський та ін. Визначення «компетенції» та «компетентності» дають такі міжнародні організації як ЮНЕСКО, Європейський Союз, Міжнародна комісія Ради Європи та інші.

Результати досліджень. У зв'язку із ситуацією, що склалася із сучасним ринком

праці, із попитом на молодих компетентних спеціалістів, більшість дослідників, педагогів вважають, що підготовка майбутніх випускників повинна здійснюватися на новій концептуальній основі в рамках компетентнісного підходу.

Ключовими складовими поняттями в компетентнісному підході виступають компетенція і компетентність. Більше десяти років стоять питання щодо правильності визначення і співставлення цих понять, незважаючи на постійні розробки їх структури.

Для порівняння визначень понять «компетенція» і «компетентність» різними дослідниками, їх тлумачення наведені в таблиці 1 і 2.

Таблиця 1

Визначення компетентності

Дослідник, джерело	Зміст означення
Енциклопедія освіти [4, с. 408]	Компетентність у навчанні (лат. <i>competentia</i> – коло питань, в яких людина добре розуміється) набуває молода людина не лише під час вивчення предмета, групи предметів, а й за допомогою засобів неформальної освіти, внаслідок впливу середовища тощо.
А. В. Хуторський [9, с. 153]	Компетентність – це сукупність особистісних якостей учня (ціннісно-сміслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей), зумовлених досвідом його діяльності у певній соціально і особистісно значущій сфері. Компетентність – це володіння учнем відповідною компетенцією, включаючи його особистісне ставлення до предмета діяльності, це вже усталена якість особистості (сукупність якостей) учня і мінімальний досвід діяльності у даній сфері.
С. Є. Шишов, В. А. Кальней [7, с. 263]	Компетентність – здатність (уміння) діяти на основі здобутих знань.
Ф. В. Шаріпов [8, с. 73]	Компетентність – сукупність рис (характеристик) особистості, що дозволяють їй якісно виконувати визначену діяльність, що направлена на вирішення проблем (задач) в якійсь галузі. Компетентність – це те, чого досяг конкретний спеціаліст, вона характеризує міру освоєння компетенції і визначається можливістю вирішувати поставлені «місцем» задачі.
Ю. Б. Рубін [3, с. 331]	Компетентність – сукупність компетенцій.

Таблиця 2

Визначення компетенції

Дослідник, джерело	Зміст означення
Енциклопедія освіти [4, с. 409]	Компетенції – відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки учня, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріпленний результат.
А. В. Хуторський [9, с. 152]	Освітня компетенція – сукупність взаємозв'язаних смислових орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня по відношенню до певного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особисто і соціально значущої продуктивної діяльності. Компетенція – це готовність людини до мобілізації знань, умінь, зовнішніх ресурсів для ефективної діяльності в конкретній життєвій ситуації.
С. Є. Шишов, В. А. Кальней [7, с. 262]	Компетенція – це загальна здатність, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, які надбано завдяки навчанню.
Ф. В. Шаріпов [8, с. 73]	Компетенція – це те, на що претендує людина, це коло питань, в яких вона добре обізнана, має знання і досвід. Компетенція – це характеристика місця, а не особистості, тобто параметр соціальної ролі людини.
Тлумачний словник С. І. Ожегова [5, с. 289]	Компетенція – коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний; коло чийось повноважень, прав.
Советский энциклопедический словарь [6, с. 613]	Компетенція (від лат. <i>competere</i> – добиваюсь, відповідаю, підхожу), – коло повноважень, наданих законом, статутом або іншим актом конкретному органу або посадовій особі; знання і досвід у певній галузі.
Ю. Б. Рубін [3, с. 331]	Компетенція – особиста властивість спеціаліста вирішувати визначений тип професійних задач.

На думку доктора професора Ю. Б. Рубіна: «В цілому, всі думки про вживання «компетенції» і «компетентності» в педагогіці, можна умовно поділити на три групи.

1. Ці терміни – данина моді, і можна обійтися без них, оскільки є класичні прототиби – рівень підготовки випускника і учбові уміння. Але

пережитки нашої практичної діяльності призвели до спрощення цих понять і вони набули недостатньо глибокої суті. Звідси і виникла необхідність нового опису якості освіти.

2. «Компетенція» і «компетентність» вже широко використовуються в інших видах життєдіяльності людини і визначають високу

якість його професійної діяльності. Ця ж суть даним поняттям надає і педагогіка для опису якості підготовки своїх клієнтів.

3. Для перспективи розвитку змісту освіти знадобилися похідні від термінів що використовуються у множині. Але при невдалому перекладі з англійської, такі похідні вже давно з'являлися. Можливо, компетенції і компетентності в подальшому опишуть складну структуру діяльності навчаючих і додадуть інноваційний характер і резерв в розвитку самого змісту освіти» [3, с. 330].

Висновки. Зробивши аналіз до визначення понять «компетенція» та «компетентність», ми дійшли таких висновків. У різних дослідників своє бачення на формулювання цих понять. Деякі вважають ці поняття тотожними і синонімічними, інші їх розрізняють і вважають їх різними за своєю сутністю.

Сутність визначення компетенції у тлумаченні різними дослідниками розкривається через поняття «знання», «уміння», «навички», «отриманий досвід» і здібності, які надбано і розвинуто завдяки навчанню. Також «компетенція» ототожнюється з колом питань, в яких людина добре обізнана.

Компетентність, на нашу думку, є результатом набуття компетенцій. Компетентність має складовий елемент готовності до виконання поставленої задачі, а також включає в своє поняття елементи особистісних характеристик людини (мобільності, ініціативності тощо).

На нашу думку слід розрізняти поняття «компетенція» і «компетентність», оскільки компетентність, на відміну від компетенції (що містить в собі ключові поняття «знання», «уміння» та «навички» та ін.), які передбачають дію людини за стандартною ситуацією, має в собі елемент готовності до ситуації через особистісну характеристику людини, через перехід від якості знання до якості діяльності, яка може бути нестандартною. І тому за своєю суттю поняття «компетентність» є значно ширшим від поняття «компетенція».

Наприкінці зазначимо, що через неточність перекладів іноземних видань, які займаються питаннями компетенції і компетентності, через відсутність єдності думок з приводу понятійного апарату в інших країнах до тлумачення цих термінів, виникають розбіжності у визначенні цих термінів вітчизняними дослідниками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про вищу освіту» від 25.12.2002: Зі змінами внесеними згідно із законом № 380-IV (380-15).
2. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» від 17 квітня 2002 року N 347/2002
3. Глобалізація освіти: Компетенції і системи кредитів / авт. кол. : А. А. Егоров і др ; Под общ. ред. Ю. Б. Рубина. – М. : Маркет ДС Корпорейшн, 2005. – 490 с.
4. Енциклопедія освіти / академія педагогічних наук України, головний Е 64 ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Ожегов С. И. Слова русского языка: 70000 слов / Под ред. Н. Ю. Шведовой. – 23-е изд., испр. – М. : Русский язык, 1990. – 917 с.
6. Советский энциклопедический словарь. 3-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1984. – 1600 с.
7. Шишов С. Е. Школа: мониторинг качества образования / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. – М. : Педагогическое общество России, 2000. – 316 с.
8. Шарипов Ф. В. Профессиональная компетентность преподавателя вуза / Ф. В. Шарипов // Высшее образование сегодня. – № 1, 2010.
9. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Ученик в общеобразовательной школе. – М. : ИОСО РАО, 2002. – с. 135–157.

Рецензенти: Мещанинов О. П., д.пед.н., професор;
Лебідь С. Г., к.пед.н., доцент.

© Леонтьян М. А., 2012

Дата надходження статті до редколегії 20.04.2012 р.

ЛЕОНТЯН М. А. – аспірант Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Коло наукових інтересів: поняття «компетентність», «компетенція», професійні компетенції екологів.